

การศึกษาแนวคิดเรื่องความยุติธรรมและความเท่าเทียมของท่าน
พุทธทาสภิกขุผ่านหนังสือธัมมิกสังคมนิยม*
A STUDY OF JUSTICE AND EQUALITY CONCEPTS OF BUDDHADASA
BHIKKHU THROUGH THE BOOK DHAMMIC SOCIALISM

พระครูสมุห์ณรงค์เดช โชติปัญญา (ลมเชย)¹ พิศาล มุกดาร์สมี่² และ ธนศักดิ์ สายจำปา³
Phrakhu Samuh Narongdech Chotipanyo (Lomchoey)¹ Pisan Mukdarasme² and Thanasak Saijampa³

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
Sukhotthai Thamthirat Open University, Thailand
Corresponding Author's Email: Thammaforn@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยมีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาความหมายความยุติธรรมและความเท่าเทียมของท่านพุทธทาสภิกขุ ผ่านหนังสือธัมมิกสังคมนิยม พบว่า ความหมายของ “ความยุติธรรม” และ “ความเท่าเทียม” ตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ ผ่านหนังสือ *ธัมมิกสังคมนิยม* รวมทั้งวิเคราะห์แนวคิดดังกล่าวในบริบทของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองและสังคม การวิจัยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยอาศัยการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการตีความวรรณกรรมเชิงพรรณนา (2) เพื่อศึกษาถึงแนวคิดความยุติธรรมและความเท่าเทียมในบริบทของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อแนวคิดทางการเมืองและสังคมการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยเอกสาร โดยใช้แนวคิดการตีความหมายในเชิงตัวบทเอกสาร

ผลการวิจัย 1.) ความหมายความยุติธรรมและความเท่าเทียมของท่านพุทธทาสภิกขุ ผ่านหนังสือธัมมิกสังคมนิยม พบว่า ความหมายของ “ความยุติธรรม” และ “ความเท่าเทียม” ตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ ผ่านหนังสือ *ธัมมิกสังคมนิยม* รวมทั้งวิเคราะห์แนวคิดดังกล่าวในบริบทของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองและสังคม 2.) ผลการวิจัยแนวคิดความยุติธรรมและความเท่าเทียมในบริบทของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อแนวคิดทางการเมืองและสังคม พบว่า แนวคิดความยุติธรรม และความเท่าเทียมในบริบทของพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อแนวคิดทางการเมืองและสังคมของท่านพุทธทาสภิกขุมอง “ความยุติธรรม” ไม่ใช่เพียงการใช้กฎหมายหรือการลงโทษ แต่หมายถึงความถูกต้องตามธรรมะ (ธรรมยุติ) ซึ่งทุกชีวิตควรได้รับปัจจัยพื้นฐานอย่างพอเพียงโดยปราศจากการกดขี่หรือเอาเปรียบ เปรียบแนวคิดใน *ธัมมิกสังคมนิยม* มุ่งสร้างสังคมที่เสมอภาค สันติสุข และปลอดจากความเหลื่อมล้ำ โดยชี้ให้เห็นว่าความยุติธรรมเกิดจากต้นเหตุและการยึดติดในวัตถุนิยมความจำเป็น

* Received 29 September 2025; Revised 15 October 2025; Accepted 20 October 2025

คำสำคัญ : ความคิดทางการเมือง ความยุติธรรม ความเท่าเทียม พุทธทาสภิกขุ หนังสือธรรมิกสังคมนิยม

Abstract

This research aimed to (1) study the meanings of justice and equality according to Buddhadasa Bhikkhu as presented in his book Dhammic Socialism. The study explored how Buddhadasa Bhikkhu conceptualized “justice” and “equality” through Dhammic Socialism and analyzed these ideas within the Buddhist context, which has influenced political and social thought. The research employed a qualitative methodology using documentary research and interpretive textual analysis.

The findings revealed that:

1. Regarding the meanings of justice and equality according to Buddhadasa Bhikkhu in Dhammic Socialism, both concepts are grounded in Buddhist principles that emphasize moral correctness, compassion, and natural law rather than legal enforcement or punishment.

2. The study found that Buddhadasa Bhikkhu’s ideas on justice and equality within the Buddhist context have a significant influence on political and social philosophy. He viewed justice not merely as the application of law or penalty but as Dhammayutti—righteousness according to Dhamma. All living beings, he argued, should have access to basic necessities sufficiently, without oppression or exploitation. The concept of Dhammic Socialism aims to build an egalitarian, peaceful, and harmonious society free from inequality, emphasizing that injustice originates from craving (*tanhā*) and attachment to material excess.

Keywords: Political Thought, Justice, Equality, Buddhadasa Bhikkhu, Dhammic Socialism

บทนำ

ในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความหลากหลายทั้งเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม และสถานะทางเศรษฐกิจ แนวคิดเรื่อง “ความยุติธรรม” และ “ความเท่าเทียม” ได้กลายเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน สังคมที่ขับเคลื่อนด้วยหลักการแห่งความเป็นธรรมและการให้

โอกาสอย่างเสมอภาคแก่ทุกคน ย่อมส่งผลให้เกิดความสงบสุข ความเชื่อมั่น และการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพในความแตกต่าง อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงยังคงพบความเหลื่อมล้ำและการเลือกปฏิบัติในหลายมิติ เช่น การเข้าถึงทรัพยากร การศึกษา บริการสาธารณสุข กระบวนการยุติธรรม และโอกาสทางเศรษฐกิจ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความมั่นคงของสังคมโดยรวม ความไม่เท่าเทียมในสังคมอาจเกิดจากโครงสร้างทางสังคม ระบบนโยบาย หรือค่านิยมที่ฝังรากลึก ทำให้บุคคลหรือกลุ่มบางกลุ่มอยู่ในสถานะที่เสียเปรียบ แม้จะมีการดำเนินมาตรการต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมความเท่าเทียม แต่ก็ยังพบว่าผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นไม่สามารถขจัดความเหลื่อมล้ำได้อย่างแท้จริง (พระครูสมุห์ณรงค์เดช โชติปัญญา, 2568)

“ธัมมิกสังคมนิยม” ของท่านพุทธทาสภิกขุ ได้มองถึงสังคมในด้านการเมืองที่ประกอบด้วยศีลธรรมมากกว่าระบบอื่น เพราะถือเป็นเรื่องประโยชน์สุขของสังคมเป็นสำคัญ และนำความเป็นระบบที่จะนำความปกติมาสู่สังคม โดยมองว่า “ศาสนา” คือภาวะสูงสุดของศีลธรรม ระบบการเมืองโดยแก่นแท้แล้วเป็นเรื่องของศีลธรรม ดังนั้น การเมืองกับศีลธรรมจึงเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออก โดยแนวคิดเรื่องการปกครองที่ท่านเสนอ คือการมีนักปกครองที่ดี มีศีลธรรม และการจัดการศึกษาที่ดีเพื่อปลูกฝังศีลธรรมแก่ประชาชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดสังคมนิยมในเชิงธรรมะ ที่เน้นความเสมอภาค ความพอเพียง และการไม่เอาส่วนเกิน (พุทธทาสภิกขุ, 2526)

พุทธทาสภิกขุ (2526) เห็นว่าสังคมนิยมตามธรรมชาตินั้นเป็นสังคมที่ทุกชีวิตผลิตตามความสามารถและบริโภคตามความจำเป็นของตน โดยไม่กักตุนส่วนเกินเพื่อประโยชน์ส่วนตน เป็นระบบที่สะท้อนความสมดุลและความเป็นธรรมในธรรมชาติ ซึ่งหากมนุษย์ดำเนินชีวิตเช่นนี้ สังคมจะมีสันติสุขและไร้ความขัดแย้ง ทั้งยังเป็น “ธรรมิกสังคมนิยม” ที่แท้จริงเพราะตั้งอยู่บนหลักธรรมะ ไม่ใช่อำนาจหรือผลประโยชน์ (พุทธทาสภิกขุ, 2526)

แนวคิดเรื่องความยุติธรรมและความเท่าเทียมดังกล่าวสัมพันธ์กับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะแนวคิดของพระราชาวรมุณี (ประยูร ธมมจิตโต, 2544) อธิบายว่า “ความยุติธรรม” หมายถึงการทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติอย่างเสมอภาคกับผู้อื่น และวางตนให้เหมาะสมตามฐานะและเหตุการณ์ (พระราชาวรมุณี, 2544) ในทำนองเดียวกัน สมภารพรมทา (2539) อธิบายว่า ความเท่าเทียมตามทรรศนะของ John Stuart Mill เป็นส่วนหนึ่งของความยุติธรรม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการกระทำที่เป็นธรรม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาความคิดของพุทธทาสภิกขุในหนังสือ *ธัมมิกสังคมนิยม* เพื่อทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องความยุติธรรมและความเท่าเทียมในบริบทของพระพุทธศาสนา และวิเคราะห์อิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองและสังคมร่วมสมัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความหมาย ความยุติธรรม และความเท่าเทียมของท่านพุทธทาสภิกขุ ผ่านหนังสือธัมมิกสังคมนิยม
2. เพื่อศึกษาแนวคิดความยุติธรรมและความเท่าเทียมในบริบทของพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองและสังคม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. แหล่งข้อมูลศึกษา

แหล่งข้อมูลศึกษา รวบรวมจากหลักฐานประวัติศาสตร์ เอกสารทางประวัติศาสตร์จากหอสมุดแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ประกอบด้วยเอกสารชั้นต้น คือ พระราชพงศาวดาร คำให้การ ราชกิจจานุเบกษา และเอกสารจดหมายเหตุแห่งชาติ เอกสารชั้นรอง คือ หนังสือบทความ ผลงานวิจัย และงานวิชาการที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ นอกจากนี้ ยังมีการสำรวจโบราณสถาน และสถานที่สำคัญในชุมชนอันถือเป็นแหล่งข้อมูลหนึ่งของการศึกษาวิจัยเรื่องนี้ด้วย

2. เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร

เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ในการศึกษาเรื่องแนวคิดความยุติธรรมและความเท่าเทียมของท่านพุทธทาสภิกขุผ่านหนังสือธัมมิกสังคมนิยม เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพที่ศึกษาแนวคิดความยุติธรรมและความเท่าเทียมของท่านพุทธทาสภิกขุผ่านหนังสือธัมมิกสังคมนิยม โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเครื่องมือในการวิจัย คือ การวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาและค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการ ตำรา ตลอดจนผลงานวิจัยประเภทต่างๆรวมทั้ง ข้อมูลจากการค้นคว้าทางสื่ออิเล็กทรอนิกส์หรือข้อมูลที่ได้มาจากเว็บไซต์ทางอินเทอร์เน็ต เพื่อนำมาใช้ในกระบวนการสร้างพื้นฐานขององค์ความรู้อย่างบูรณาการในทางวิชาการเกี่ยวกับการวิเคราะห์แนวคิดความยุติธรรมและความเท่าเทียมของท่านพุทธทาสภิกขุผ่านหนังสือธัมมิกสังคมนิยมโดยเบื้องต้น อันเป็นแนวทางประการสำคัญในการนำไปสู่การสร้างเครื่องมือที่สามารถนำไปใช้ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพต่อไป ซึ่งมีขั้นตอนการคัดเลือกและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา ดังต่อไปนี้

1. การกำหนดปัญหาในการศึกษา ปัญหาที่ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพมี 2 ประเภท ได้แก่ การวิจัยลักษณะทั่วไปของปรากฏการณ์ และการวิจัยลักษณะเฉพาะเจาะจง คือ การวิจัยเพื่อหาแนวคิดความยุติธรรมและความเท่าเทียมในบริบทของพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อแนวคิดความยุติธรรมและความเท่าเทียมในสังคมการเมืองไทย

2. การทบทวนวรรณกรรม ผู้ศึกษาได้ทำการทบทวนวรรณกรรมว่ามีงานวิจัยใดบ้างที่ศึกษาในหัวข้อสอดคล้องกับงานวิจัยนี้ และได้สรุปแนวคิดทางทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และที่เคยมีผู้เข้ามาก่อน เพื่อนำมาปรับใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดกว้างๆ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้ศึกษาได้ทำการศึกษาเพื่อหาข้อสรุป หรือตั้งสมมติฐานจากข้อเท็จจริงที่พบจากการศึกษา การเก็บข้อมูลที่ได้จะมาจากข้อมูลเอกสาร การสังเกต และจดบันทึก เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความละเอียดเกี่ยวกับแนวคิดความยุติธรรมและความเท่าเทียมของท่านพุทธทาสภิกขุ

4. การวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปรายงานผลการศึกษากการวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษานี้ จะใช้วิธีการวิเคราะห์และจัดระบบข้อมูลเพื่อหาความสัมพันธ์ของข้อมูลระหว่างแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดความยุติธรรมและความเท่าเทียมของท่านพุทธทาสภิกขุผ่านหนังสืออัมมิกสังคมนิยม กับการเชื่อมโยงด้านสังคม การเมืองไทยโดยใช้วิธีการวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบการพรรณนา

3. การเก็บรวบรวมข้อมูลการเก็บรวบรวมข้อมูล

มีการรวบรวมหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ข้อมูลทั้งเอกสารระดับปฐมภูมิและระดับทุติยภูมิโดยการศึกษาค้นคว้าจากงานเขียน งานรวบรวมปาฐกถาธรรม ตลอดจนคำบรรยายที่ปรากฏในสิ่งพิมพ์ต่างๆ รวมไปถึงงานวิทยานิพนธ์ งานวิจัย งานปาฐกถาและการวิพากษ์ผลงานของท่านพุทธทาสภิกขุ โดยนักวิชาการต่างๆ ทั้งที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาประกอบงานเขียนวิจัยให้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นและสามารถเชื่อมโยงประเด็นต่างๆ ที่ได้กำหนดไว้

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการศึกษานี้ ใช้วิธีการวิเคราะห์และนำเสนอในรูปแบบเชิงพรรณนา แล้วจะใช้วิธีการวิเคราะห์และจัดระบบข้อมูลเพื่อหาความสัมพันธ์ของข้อมูลระหว่างแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง กับแนวคิดความยุติธรรมและความเท่าเทียมของท่านพุทธทาสภิกขุผ่านหนังสืออัมมิกสังคมนิยม กับการเชื่อมโยงบริบทของพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลส่งผลต่อแนวคิดความยุติธรรมและความเท่าเทียมในสังคมการเมืองไทย นำมาวิเคราะห์ตามประเด็นปัญหาที่ศึกษา และวัตถุประสงค์ของการศึกษา แล้วจึงสังเคราะห์และตีความเพื่อตอบประเด็นปัญหาที่ศึกษา

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่องแนวคิดความยุติธรรมและความเท่าเทียมของท่านพุทธทาสภิกขุผ่านหนังสืออัมมิกสังคมนิยม เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพที่ศึกษาแนวคิดความยุติธรรมและความเท่าเทียมของท่านพุทธทาสภิกขุผ่านหนังสืออัมมิกสังคมนิยม ผลการวิจัยพบว่า

(1) ความยุติธรรมและความเท่าเทียมตามท่านพุทธทาสภิกขุ พิจารณามองความยุติธรรมไม่ใช่แค่การใช้กฎหมายหรือการลงโทษหรือการลงโทษ หรือการมีสถาบันทางสังคมการเมือง แต่คือ ความถูกต้องตามธรรมะ (ธรรมะยุติ) ที่ทุกชีวิตควรได้รับปัจจัยสี่อย่างพอเพียงโดยไม่ถูกกดขี่เอารัดเอาเปรียบ แนวคิดใน ธัมมิกสังคมนิยม จึงเน้นการสร้างสังคมที่เสมอภาคสันติสุข และปราศจากความเหลื่อมล้ำ ซึ่งความยุติธรรมมักเกิดจากตัณหา และการยึดติดในทรัพย์สินมากเกินไปจนเกิดความจำเป็น.

(2) แนวคิดความยุติธรรม และความเท่าเทียมในบริบทของพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลส่งผลต่อแนวคิดทางการเมืองและสังคม แนวคิดความยุติธรรมและความเท่าเทียมในพระพุทธศาสนา เน้นเมตตาและไม่เบียดเบียน ซึ่งให้เห็นถึงความเสมอภาคทางจิตใจมากกว่าสังคม ส่งอิทธิพลต่อการเมืองโดยเน้นคุณธรรมของผู้นำ เช่น รูปแบบธรรมาธิปไตย และหลักทศพิธราชธรรม สังคหัตถ์ 4 (หลักการครองใจประชาชน) ใช้ได้ทั้งในมิติทางสังคมและการเมือง เช่น นักการเมืองควรพูดจาไพเราะ รับฟังประชาชน และให้โอกาสที่เท่าเทียม อิทธิบาท 4: หลักแห่งความสำเร็จที่ใช้ในงานบริหาร พรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ใช้เป็นแนวทางในการสร้างสังคมสงบสุข สัปปุริสธรรม 7 คุณธรรมของคนดีที่ช่วยให้สังคมมีมาตรฐาน หลักธรรมที่กล่าวมานี้มีผลต่อสังคมและการเมือง นำมาใช้ในการปกครองและสังคม ทำให้รัฐและสังคมดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง.

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาแนวคิดเรื่องความยุติธรรมและความเท่าเทียมของท่านพุทธทาสภิกขุ ผ่านหนังสือธัมมิกสังคมนิยม” มีวัตถุประสงค์หลัก 2 ประการ ได้แก่ 1. เพื่อศึกษาความหมายของความยุติธรรมและความเท่าเทียมตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ ผ่านหนังสือ ธัมมิกสังคมนิยม 2. เพื่อศึกษาความยุติธรรมและความเท่าเทียมในบริบทของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองและสังคม ผลการวิจัยสามารถอภิปรายได้ดังนี้

1. การศึกษาความหมายของความยุติธรรมและความเท่าเทียมตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ จากผลการวิจัยพบว่า ท่านพุทธทาสภิกขุมอง “ความยุติธรรม” (Justice) ไม่ใช่เพียงการปฏิบัติตามกฎหมายหรือการลงโทษทางโลก แต่หมายถึง “ความถูกต้องตามธรรมะ” หรือ “ธรรมะยุติ” ซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาเรื่อง ธรรมาธิปไตย ที่ถือว่า “ธรรมะ” เป็นสิ่งสูงสุดในการกำกับพฤติกรรมของมนุษย์ มิใช่อำนาจหรือผลประโยชน์ส่วนตน (พระราชาวรมณี, 2544) แนวคิดนี้สะท้อนให้เห็นว่า ความยุติธรรมในมุมมองของท่านพุทธทาส เป็นเรื่องของ “จิตสำนึกทางศีลธรรม” มากกว่า “ระบบกฎหมาย” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อริสโตเติล ที่มองว่าความยุติธรรมคือ “การให้สิ่งที่สมควรแก่บุคคลตามความเหมาะสม” (สมภาร พรหมทา, 2539) และสอดคล้องกับแนวคิดของ John Stuart Mill, 2002) ที่กล่าวว่า

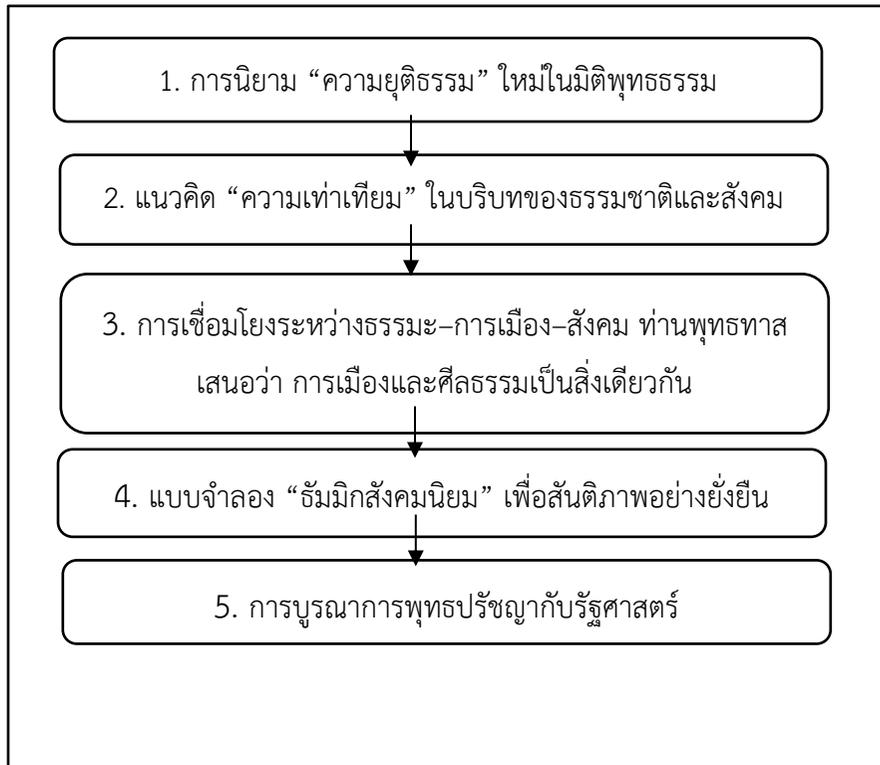
ความเท่าเทียมเป็นองค์ประกอบสำคัญของความยุติธรรม เนื่องจากความเป็นธรรมต้องมาพร้อมกับความเสมอภาคทางศีลธรรมและโอกาส (Mill, อ้างใน สมภาร พรหมทา, 2539) นอกจากนี้ ท่านพุทธทาสยังเสนอว่า ความเท่าเทียมมิได้หมายถึงการทำให้ทุกคนมีเท่ากันในทางวัตถุ แต่หมายถึงการมีโอกาสในการดำรงชีวิตตามธรรมชาติอย่างเสมอภาค ทุกคนมีสิทธิได้รับสิ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ซึ่งแนวคิดนี้ตรงกับหลักพุทธธรรมเรื่อง อิทัปปัจจยตา (ปัจจยสัมพันธ) ที่อธิบายถึงความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันของทุกชีวิตในสังคม และหลัก สปัจริยธรรม 7 ที่เน้นความซื่อสัตย์ ยุติธรรม และการไม่เบียดเบียน (พุทธทาสภิกขุ, 2526) ดังนั้น ความหมายของความยุติธรรมและความเท่าเทียมในทัศนะของท่านพุทธทาสจึงเป็นแนวคิดที่ผสมผสานศีลธรรมและสังคมเข้าด้วยกันอย่างลงตัว โดยชี้ให้เห็นว่าความยุติธรรมแท้จริงเริ่มต้นจาก “ความถูกต้องในใจ” ก่อนจะขยายไปสู่ “ความถูกต้องในสังคม”

2. การศึกษาความยุติธรรมและความเท่าเทียมในบริบทของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองและสังคม ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดเรื่อง “ธัมมิกสังคมนิยม” ของท่านพุทธทาสภิกขุสะท้อนถึงการมองสังคมในฐานะ “ระบบธรรมชาติ” ที่ทุกชีวิตเกื้อกูลกันไม่เอาส่วนเกิน และอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ รอลส์ (John Rawls) เรื่อง Justice as Fairness ที่เน้นให้สังคมจัดสรรทรัพยากรอย่างเป็นธรรมเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ (Rawls, 1971) อย่างไรก็ตาม ท่านพุทธทาสต่างจากรอลส์ตรงที่ท่านเน้น “ธรรมะ” เป็นกลไกแห่งความยุติธรรม มิใช่โครงสร้างทางการเมือง ดังที่ท่านกล่าวว่า “ถ้าการเมืองตั้งอยู่บนธรรมะ ก็ย่อมเป็นการเมืองที่น่าสันติสุขมาสู่สังคม” (พุทธทาสภิกขุ, 2526) แนวคิดนี้จึงสะท้อนอิทธิพลของพุทธธรรมต่อแนวคิดทางการเมืองแบบพุทธ ซึ่งมุ่งเน้นให้ผู้ปกครองด้วยคุณธรรม เช่น ทศพิธราชธรรม และ พรหมวิหาร 4 งานวิจัยของ พระมหาวุฒิชัย วชิรมณี (2552) ยังสนับสนุนแนวคิดนี้ โดยชี้ว่าการปกครองที่ยั่งยืนต้องตั้งอยู่บนความยุติธรรมและเมตตาธรรม ซึ่งเป็นหัวใจของพุทธสังคมนิยมเช่นเดียวกับแนวคิดของท่านพุทธทาส ดังนั้น แนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุจึงมีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองและสังคมในเชิงจริยธรรม โดยเสนอว่าการพัฒนาใด ๆ ต้องมีธรรมะเป็นพื้นฐาน มิฉะนั้นจะนำไปสู่ความเหลื่อมล้ำและความขัดแย้งระหว่างมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ อมาตยา เซน (Amartya Sen, 2009) ที่มองว่าความยุติธรรมมิได้อยู่ที่กฎเกณฑ์ทางกฎหมายเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับ “สถานะที่ผู้คนสามารถดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรีและความเสมอภาคทางโอกาส”

สรุปอภิปรายผลโดยรวม การศึกษาครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดความยุติธรรมและความเท่าเทียมของท่านพุทธทาสภิกขุใน ธัมมิกสังคมนิยม เป็นการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับโครงสร้างสังคม โดยมุ่งเน้นการลดความเหลื่อมล้ำและส่งเสริมสันติสุขผ่านศีลธรรมและจิตสำนึกทางธรรม แนวคิดนี้มีความสัมพันธ์กับทฤษฎีตะวันตก เช่น แนวคิดความยุติธรรมของอริสโตเติล มิลล์ และรอลส์ แต่มีความโดดเด่นตรงที่เน้น “การพัฒนาใจ” เป็นรากฐานของ “การพัฒนาสังคม” ดังนั้น แนวคิดของท่านพุทธทาสจึงมิใช่เพียงข้อเสนอ

ทางศีลธรรม แต่เป็นแนวทางเชิงสังคมและการเมืองที่มุ่งสร้างสังคมแห่งธรรมะ ซึ่งเป็นพื้นฐานของความยุติธรรมและความเท่าเทียมอย่างแท้จริง

องค์ความรู้ใหม่

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาความหมายของความยุติธรรมและความเท่าเทียมตามแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุ ผ่านหนังสือ *ธัมมิกสังคมนิยม* และ (2) ศึกษาความยุติธรรมและความเท่าเทียมในบริบทของพระพุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองและสังคม ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุให้ความสำคัญกับ “ความยุติธรรมตามธรรมะ” มากกว่าความยุติธรรมตามระบบกฎหมาย โดยมองว่าทุกชีวิตควรได้รับสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงโดยไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความยุติธรรมในทัศนะของท่านจึงมีมิติทางจิตใจและศีลธรรมเป็นพื้นฐาน ซึ่งต่างจากแนวคิดตะวันตกที่เน้นสิทธิและหน้าที่ของบุคคล นอกจากนี้ แนวคิด “ธัมมิกสังคมนิยม” ยังสะท้อนถึงสังคมที่เกื้อกูลกันตามธรรมชาติ ลดการสะสมส่วนเกิน และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ แนวคิดดังกล่าวมีอิทธิพลต่อแนวคิดทางการเมืองและสังคม โดยเน้นผู้นำที่มีธรรมะ คุณธรรม และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม อันเป็น

รากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมที่ยั่งยืนและเป็นธรรม โดยสรุป แนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุเป็นการประยุกต์หลักธรรมในพระพุทธศาสนาให้เข้ากับสังคมสมัยใหม่อย่างสร้างสรรค์ ช่วยเสริมแนวคิดทางการเมืองเชิงศีลธรรม และเป็นแนวทางในการสร้างสังคมแห่งความเสมอภาคและสันติสุขอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. เชิงทฤษฎี ควรนำแนวคิด “ธัมมิกสังคมนิยม” มาศึกษาในเชิงเปรียบเทียบกับแนวคิดความยุติธรรมของนักปรัชญาตะวันตก เช่น John Rawls หรือ Amartya Sen เพื่อขยายความเข้าใจเชิงลึกระหว่าง “ความยุติธรรมทางศีลธรรม” และ “ความยุติธรรมทางโครงสร้างสังคม”

2. เชิงปฏิบัติ หน่วยงานด้านศาสนา การศึกษา และการเมือง ควรนำแนวคิดของท่านพุทธทาสภิกขุไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตร หรืออบรมคุณธรรมสำหรับผู้นำชุมชนและนักการเมือง เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกแห่งความยุติธรรม ความเสียสละ และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

3. เชิงสังคมควรเผยแพร่แนวคิด “การไม่เอาส่วนเกิน” และ “การอยู่ร่วมกันอย่างสมดุล” สู่อารมณ์ ผ่านกิจกรรมทางศาสนาและสื่อการเรียนรู้ เพื่อสร้างวัฒนธรรมแห่งความพอเพียงและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรขยายการศึกษาสู่แนวคิดของนักปราชญ์พุทธอื่น ๆ เช่น พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) หรือพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี เพื่อเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องความยุติธรรมและความเท่าเทียมในมิติที่หลากหลายมากขึ้น

2. ควรศึกษาการประยุกต์ใช้แนวคิด “ธัมมิกสังคมนิยม” ในเชิงนโยบายสาธารณะ เช่น ด้านเศรษฐกิจ การศึกษา หรือสิ่งแวดล้อม เพื่อดูว่าหลักธรรมนี้สามารถนำมาใช้สร้างความเป็นธรรมในระดับโครงสร้างได้อย่างไร

2. ควรมีการวิจัยเชิงภาคสนาม (Field Research) เพื่อศึกษาทัศนคติของประชาชนต่อแนวคิดความยุติธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อประเมินความเข้าใจและความเป็นไปได้ของการประยุกต์ใช้ในสังคมไทยร่วมสมัย

เอกสารอ้างอิง

พระราชวรมุนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2544). *ปรัชญากรีก บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก*.

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.

สมภาร พรหมทา. (2539). *ปรัชญาสังคมและการเมือง*. กรุงเทพมหานคร.

พุทธทาสภิกขุ. (2526). *ธัมมิกสังคมนิยม*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

พระครูสมุห์ณรงค์เดช โชติปัญญา (2568). *การศึกษาแนวคิดเรื่องความยุติธรรมและ*

ความเท่าเทียมของท่านพุทธ

พระราชวรมนี (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2544). ธรรมะกับการเมือง: หลักธรรมทางการปกครอง
ในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระมหาอุตฺตมิชัย วชิรเมธี. (2552). พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
ปรัชญา.

สมภาร พรหมทา. (2539). ปรัชญาการเมืองว่าด้วยความยุติธรรมของจอห์น สจ๊วต มิลล์.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Adams, J. S. (1965). Inequity in social exchange. *Advances in Experimental Social Psychology*, 2, 267–299.

Mill, J. S. (2002). *Collected works of John Stuart Mill* (J. M. Robson, Ed.). Toronto: University of Toronto Press.

Mill, J. S. (2002). *Collected works of John Stuart Mill*. University of Toronto Press.

Rawls, J. (1971). *A theory of justice*. Cambridge, MA: Harvard University Press.